

ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА
НА ЛОКАЛИТЕТУ „СЛАТИНА“ – ПАРАЋИН '85

Завод за заштиту споменика културе – Крагујевац
Центар за културу и информисање „Параћин“
Завичајни музеј

„СЛАТИНА“ – ПАРАЋИН 1985. ГОДИНЕ

ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА

Параћин, маја 1986.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР ЗА ПРИПРЕМУ ИЗЛОЖБЕ

Милутин Милошевић, председник одбора
академик Драгослав Срејовић
Михајло Ђорђевић
Тошица Недељковић
Милош Дракуловић
Стеван Стојковић
Божидар Малић
Радоје Несторовић
Живојин Вељковић
Драгиша Ратковић
Живојин Николић
Драгомир Хаџић
Миодраг Стефановић
Милош Димитријевић
Нада Јовановић
Драгутин Петровић
Радослав Прокић
Димитрије Малас
Славољуб Обрадовић
Марин Брмболић

уређник – Славољуб Обрадовић

поставка изложбе – Димитрије Малас, Марин Брмболић
ликовна опрема – Александар Портној
реализација изложбе – Зоран Пургер, Мирослав Матић
штампа – РОГД „Вук Карапић“, Паранин
тираж – 300 примерака
Паранин 1986.

Заштићна археолошка ископавања на локалитету „Слађина“, на данашњој јужној периферији Параћина, уследила су нейланирано и неочекивано - као последица праћења друге трасе аутопута Београд-Ниш. Код км ове важне са времене саобраћајнице обављањем земљаних, припремних радова уништен је велики део једног старог, вишеслојног насеља које је на овоме месецу постојало. Зајраво, из простора механички прокопаног усека дужине око 700м, ширине 90-70м и дубине до 6м, одвежена је огромна количина земље а заједно са њоме и сви слојеви старих насеобина. Непосредно пре ћа и делимично у току овога чина истишан је и истражен само један мањи део насеља чиме је оно бар делимично отворено од пропасти и заборава.

Археолошким методама ради истражена је површина од око 800м и при томе пронађени значајни освајачи и територији постојања ћештвних насеља. Она су настала и живела на овоме простору независно једно од другога, у различитим временским епохама. Имала су само заједничку локацију, користила су повољности блато уздишнуће терасе на десној обали Црнице у самом подножју Карађорђевог брда; месец је без икакве сумње било важна и значајна стапка у Поморављу, месец на коме се врло дуго и свакако удобно живело.

Оштотане су и олужемунице првоформираних насеља, насеља старије неолита (око 4.500 година п.н.е.), јоднице колиба од зајечене земље јарко црвене боје млађе неолита (око 3.000 година п.н.е.), укотане јаме и основа једне куће старије изведеног доба (око 900 година п.н.е.), порушени делови зидова римске насеобине (III-IV век наше ере) и једног рановизантијског насеља (VI-VII век наше ере).

Није сигурно ни сасвим извесно дали је то и коначни број насеља на овоме простору. Намештани, донекле разумљиви, убрзани темпо ради, нормалан и схваћљив за прашиће аутопута, археолозима је у великој мери оштета посао, који је увек везан за спритење, дубоку концептрацију, смиреност. Сасвим је могуће да је у најранијем атмосфери крајских рокова по ужареним јулским и августовским сунцем промакао и неки јогашак, нека важна чињеница, ћа, могуће и неки важан налаз.

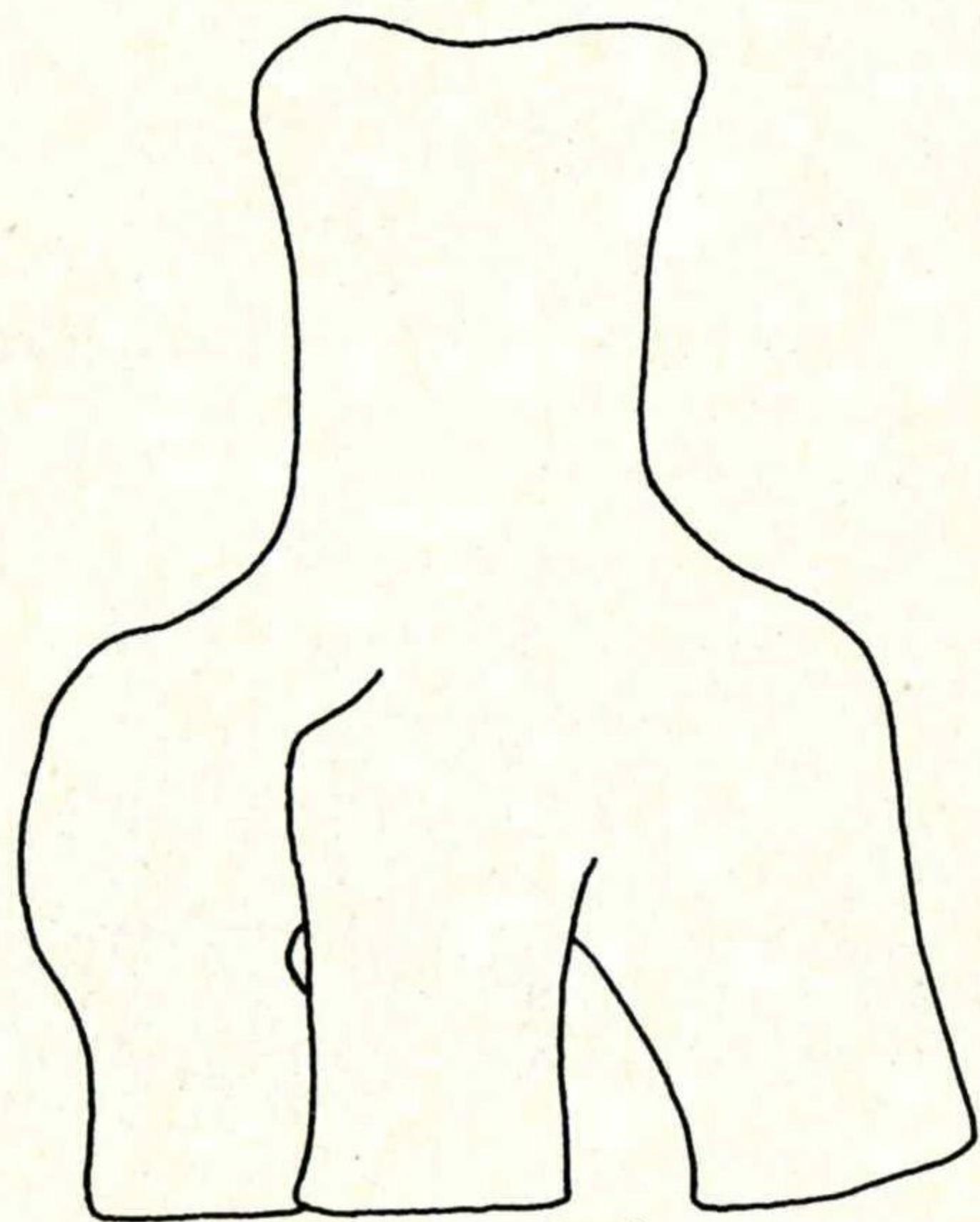
Данас, иако, на срећу и са сигурношћу можемо видети да је на делу данашњег поштеса Слађина Параћинској атара постојало најмање ћештвних насеобина које су имале обележја, особине епоха и времена у којима су сама насеља етискирала. На истраженом простору откопано је преко 30.000 фрагмената керамичких посуда, десетине целих, бројна камена, кремена, коштана оруђа и оружја, алатке, идоли од зајечене земље, култни предмети, римске украсне киче од фине бронзе, коване новац.

Све ово набројано својим стилским и другим особинама врло речију илуструје начин и облик, обичаје живљења у насељима која су се на овом простору смењивала. Нема, такође, никакве сумње да су она била прешећа једној насељу које ће се развијиши мноштвом векова касније са централном нешто зајадније и северније и које ће добијиши ипомало необично име - Параћин. Обављеним заштићеним археолошким ископавањима у великој мери су обогаћене збирке Завичајног музеја. Жиљеви Параћина добили су бројне и симултурне податке о историји свога града, археолошка наука у целини нова сазнања о још једном од бројних старих становишта Поморавља. Бројни учесници реализације овога значајној културној чина добили су задовољство садржано у њојврди њоверења у савремено друштво као и јединку-истраживача да у шешким околностима изнађе доволно снаге и разумевања за обављање једнога оваквога њосла. Коначно служба заштиће културних добара добила је још један разлог и њојврду свога њостојања.

Д. Magas

Најстарије, правоформирano насељe припада Старчевачкој култури, времену удаљеном од данашњих дана неких 6.000 година. Границе простирања овога насеља нису познате нити утврђене. Не можемо говорити ни о томе колико је оно дуго трајало а делови пронађених керамичких посуда указују својим стилским и технолошким особинама да се у овоме случају ради о позној, завршној етапи Старчевачке културе, времену које је непосредно претходило до ласку нових популација у Балканске просторе. Сасвим је извесно да су становници овога насеља живели у полуукопаним колибама чији су трагови поуздано утврђени приликом ископавања.

Најбројније налазе из овога насеља означавају делови керамичких посуда које су у највећем броју случајева сасвим једноставне израде, форме и облика. Крајње функционални украси изведени „штипкањем“ спољних површина посуда или набацивањем танког слоја размушћеног блата само су повећавале стабилост посуда приликом њиховог држања у рукама док је сам орнамент имао другостепено значење и смисао. (Витрина 1)

Основа млађенеолитске куће у сонди 3-4, поглед са северне стране

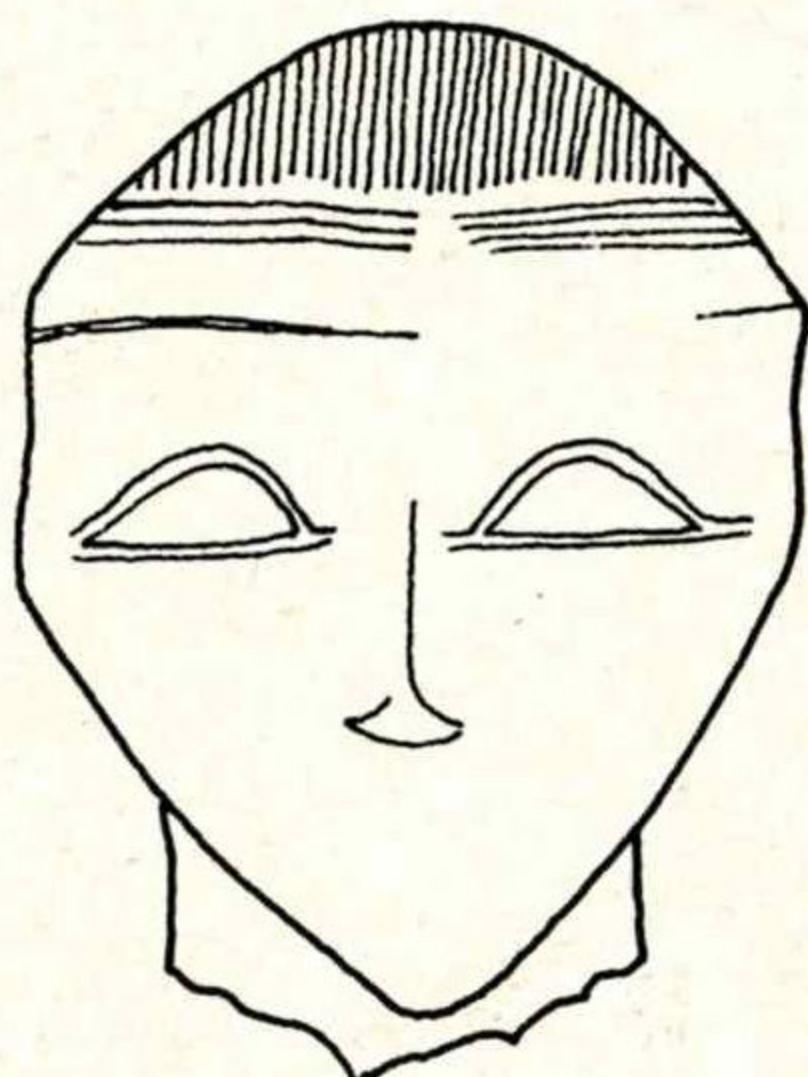

Становници овога насеља бавили су се сточарењем и земљорадњом. Обе ове привредне гране чиниле су основу економије и егзистенције насеља.

Са свим својим продуктима ово насеље спада у ред типичних поморавских и у многим својим особинама сличи суседним чији су трагови откривени у оближњој Супској на северу и Дреновцу, на југу.

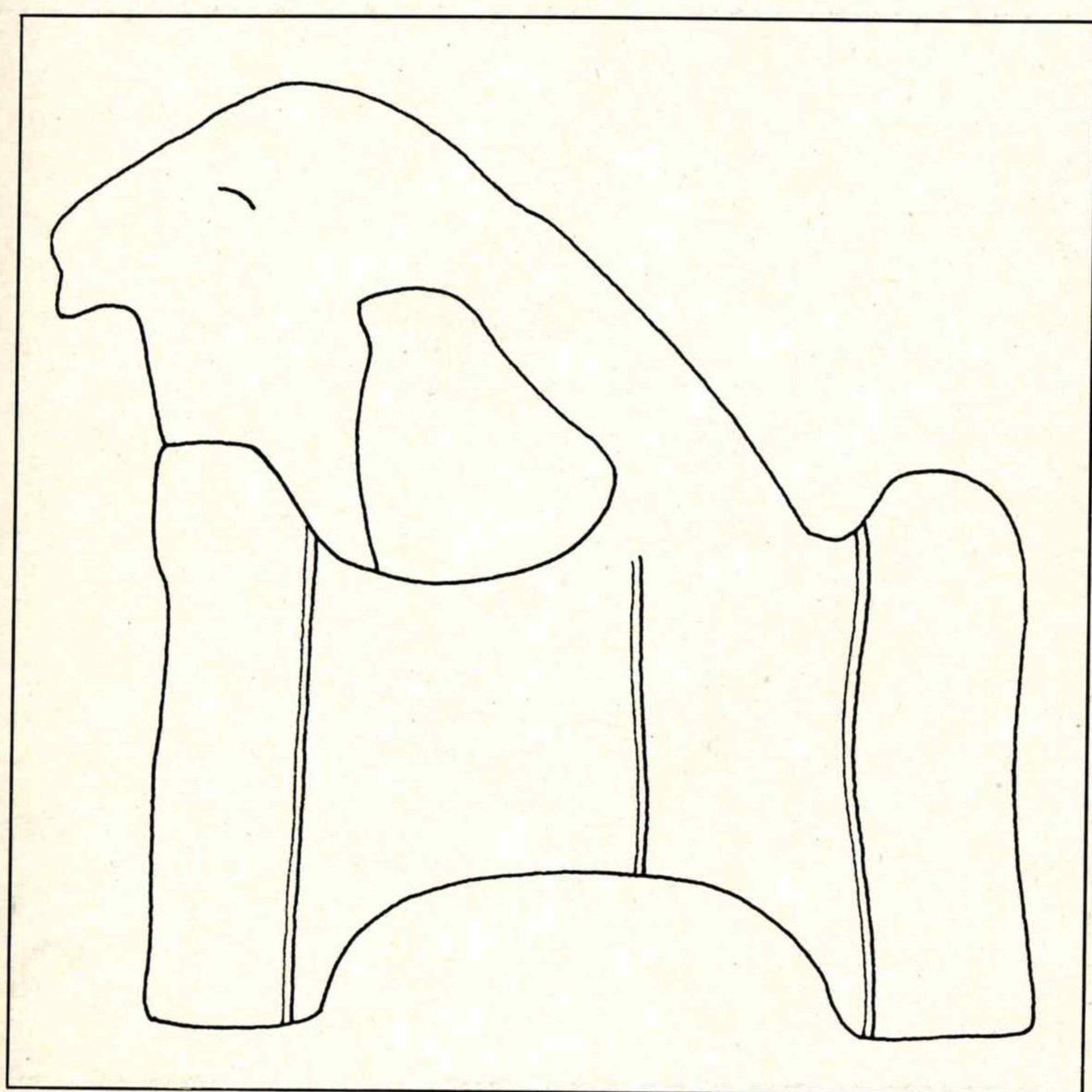
*

Друго по реду, млађе неолитско насеље у Слатини, припада кругу бројних, сличних, чији су остаци пронађени на целом Балканском простору. Оно припада популацијама познате Винчанске културне групе а која је имала и своју посебну стилску особеност везану за поднебље Поморавља. Без икакве сумње, баш на овоме простору, снажно су се сукобила и сажела два културна импулса, две стилске особености једне исте цивилизације, цивилизације типичних земљорадника. Једно од ових језгара је било у Подунављу,

на северу и друго у Егеји, на југу. Долином Мораве, том куцавицом Србије, путовали су путници, трговци, занатлије, пустолови, истраживачи, људи немира и зебње и увек са собом доносили по нешто ново, по неки нови потстрек. Насеље чија се старост може проценити на око 4.000 година носило је у себи све карактеристике поднебља, усталасалог, првидно мирног Поморавља. Његови житељи су несумљиво били радни земљорадници а живели су у кућама чији су подови од запечене земље јарко црвене боје имале импозантне површине и за данашње појмове; основа откопане куће у сонди IV (фотографија бр 3,4) имала је површину од око 90m² и несумљиво је била доказ снажног економског потенцијала њеног власника.

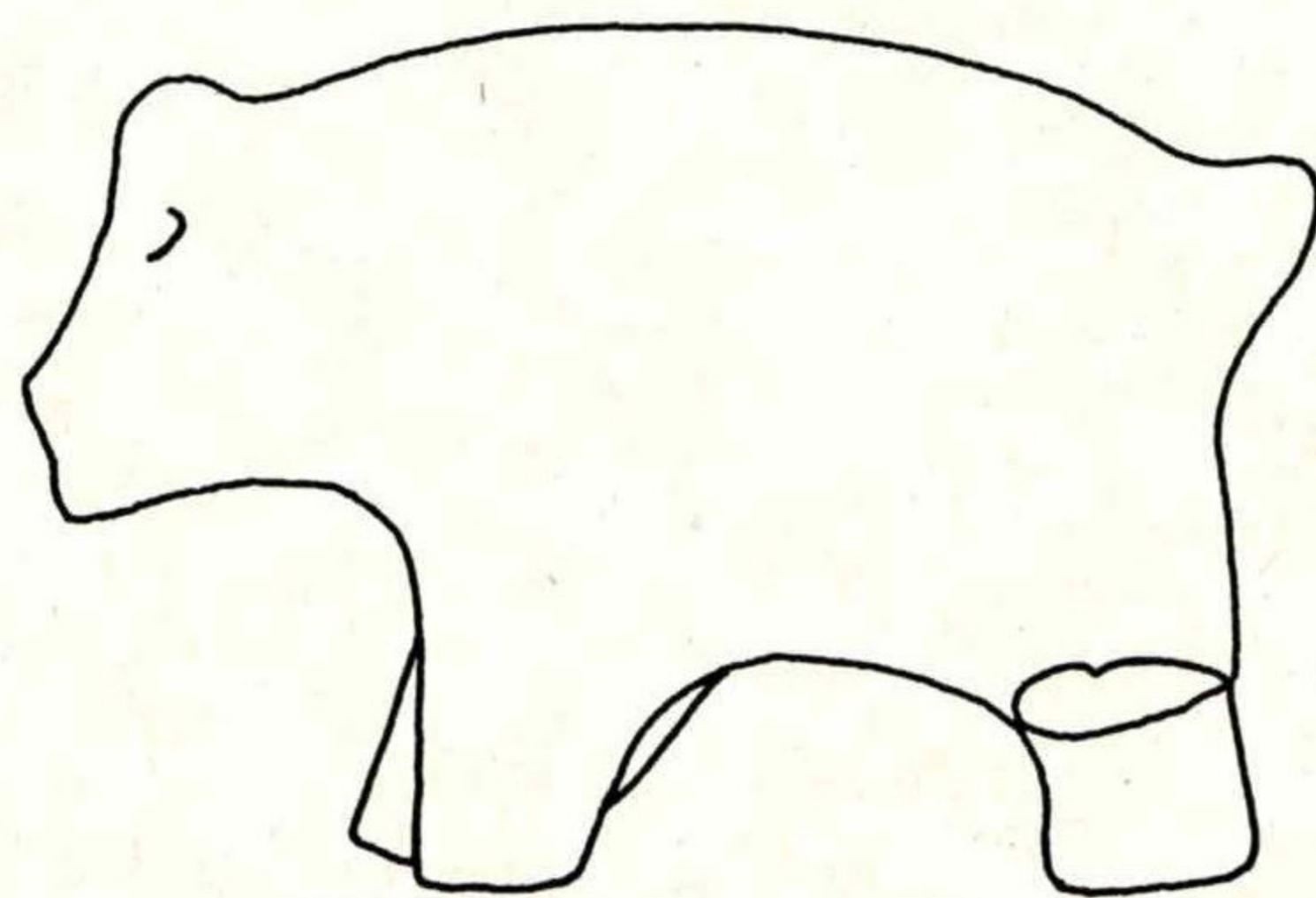
Из овога насеља потичу најбројнији налази и о њему је прикупљено највише података. Сви су изгледи да је оно и најдуже трајало, бар релативно, у поређењу са оним које му је претходило и са онима која су му уследила. Ово насеље је

на појединим местима формирало слој дебљине и до 2м. Ваћ је сваке сумње да је требало пуно времена да прође да би се наталожио овако моћни слој.

Нажалост, обим ни овога насеља нија утврђен. Незнамо ништа ни о његовом унутрашњем устројству, организацији, урбанизму. Али је сасвим извесно да је оно имало у себи зачетке праве цивилизоване насеобине у којој су поштова- на бројна правила заједничког живљења.

Бројне керамичке посуде, камене, кремене, коштане алатке врло речито илуструју начин живљења и облике привређивања становника овог насеља. Још садржајнији подаци скривени су и у веома богатој колекцији идола од печене земље. Они недвосмислено указују на развијени, богати духовни живот житеља Винчанске Слатине. Маштовито укращени идоли претстављају и највећу драгоценост овог ископавања. (Витрина бр. 4,5) Зачуђује на једној страни њихов импозантни број (преко 90 целих и фрагментова-

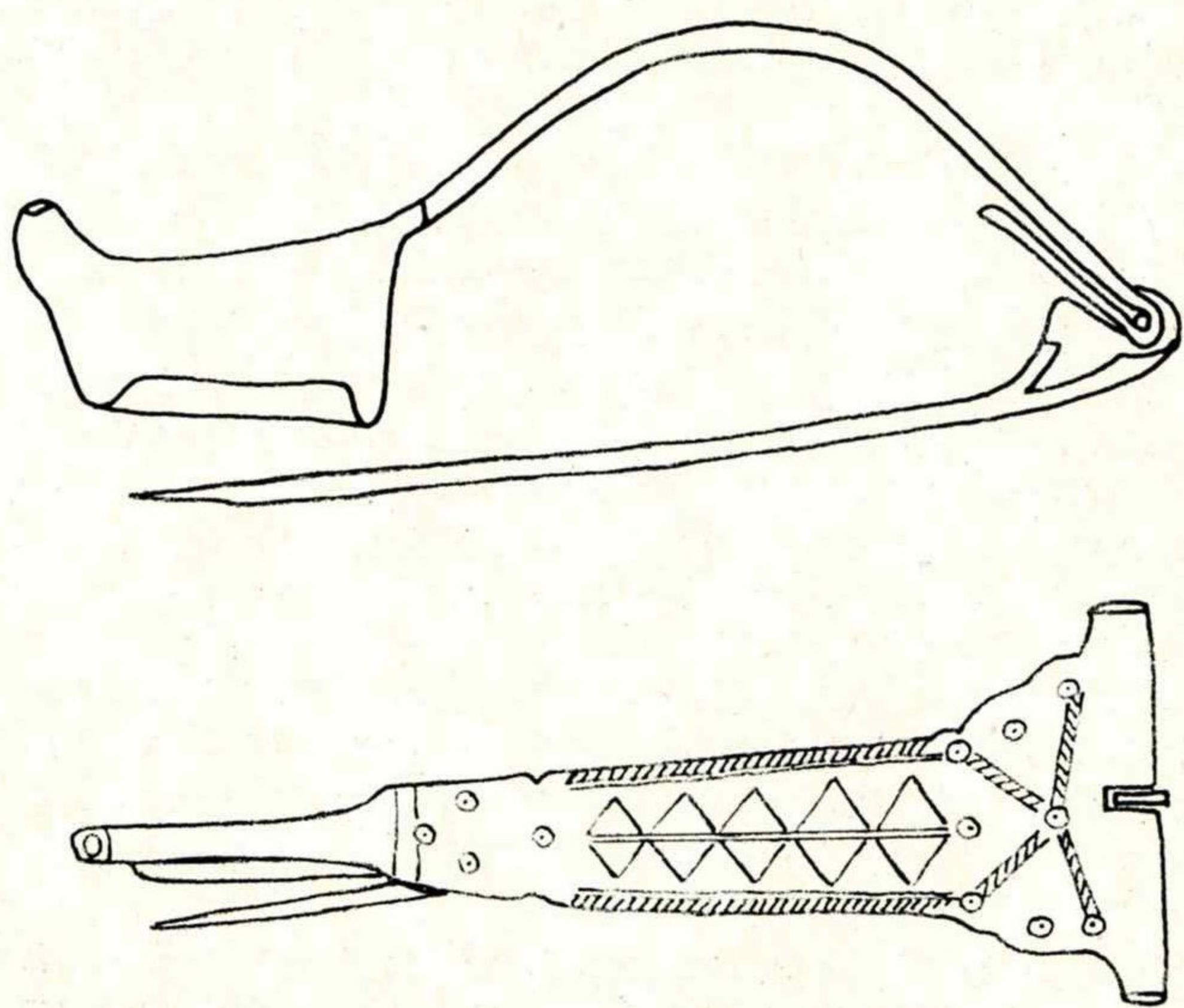
них) а на другој страни њихова разноврсност. Не постоје два иста идола, ни по форми ни по облику, ни по начину укравашавања. Одражавају ли они, у суштини, толико наглашени индивидуалитет поморавског човека?

На подовима откопаних кућа пронађене су и бројне животињске кости, несумљиви остаци богатих гозби познавалаца и љубитеља добрих залогаја. (Фотографија бр. 5)

Судећи по траговима пожара ово насеље је престало да постоји насиљно. Ратни вихор великих размера, поход нових популација са југа угрозио је становнике винчанске Слатине. Куће су изгореле. За њихове становнике немамо података. Није пронађен ни један гроб, ни једна кост становника овога насеља.

Насеље је престало да постоји. Дуго, дуго након тога, неких десетак века на овоме простору се није живело.

*

Треће по реду насеље Слатине припада периоду старијег гвозденог доба, времену удаљеном од наших дана за неких 3.000 година. Његово постојање је поуздано; пронађени су остаци основе једне куће, једна ѡама са керамичком посудом у деловима. Тај налаз са својим типичним стилским карактеристикама означава и доказ постојања самога насеља. Оно је, изгледа, сасвим кратко трајало. Могуће да се у истраженом простору налазио само његов периферни део па је последица тога данашњи утисак да је насеље кратко трајало.

Пronaђene посуде од печене земље су лепих елегантних форми. Оне у многоме имитирају и подражавају узоре металних посуда које су у време формирања овог насеља увељико биле у употреби.

*

Једна мала насеобина из римског времена постојала је у периоду III-IV века наше ере. Штури и јадни пронађени докази његовог постојања своде се на остатке једног обрушеног зида, разбацане комаде опека, растрешени кречни малтер.

Сасвим је и разумљиво зашто је то тако. Од данашње површине терена пронађени остаци насеобине били су нижи за само 30 сантиметара па није ни чудо што је орањем много, много тога уништено а тиме и бројни остаци насеља нетрагом пропали.

Насеље и није било велико. Свакако се налазило у сенци војног, силног упоришта Ногтеум Margi (данашња Ђуприја) тако да је и то разлог што о њему нема било каквих очуваних података (топографских, например) о његовом постојању.

Али, пронађени примерци малих, складних, керамичких посуда нежних танких зидова и лепе бронзане копче гиздавих земљопоседника несумљиви су доказ да се и у овој скромној насеобини удобно, могуће и луксузно живело. (Витрина 11)

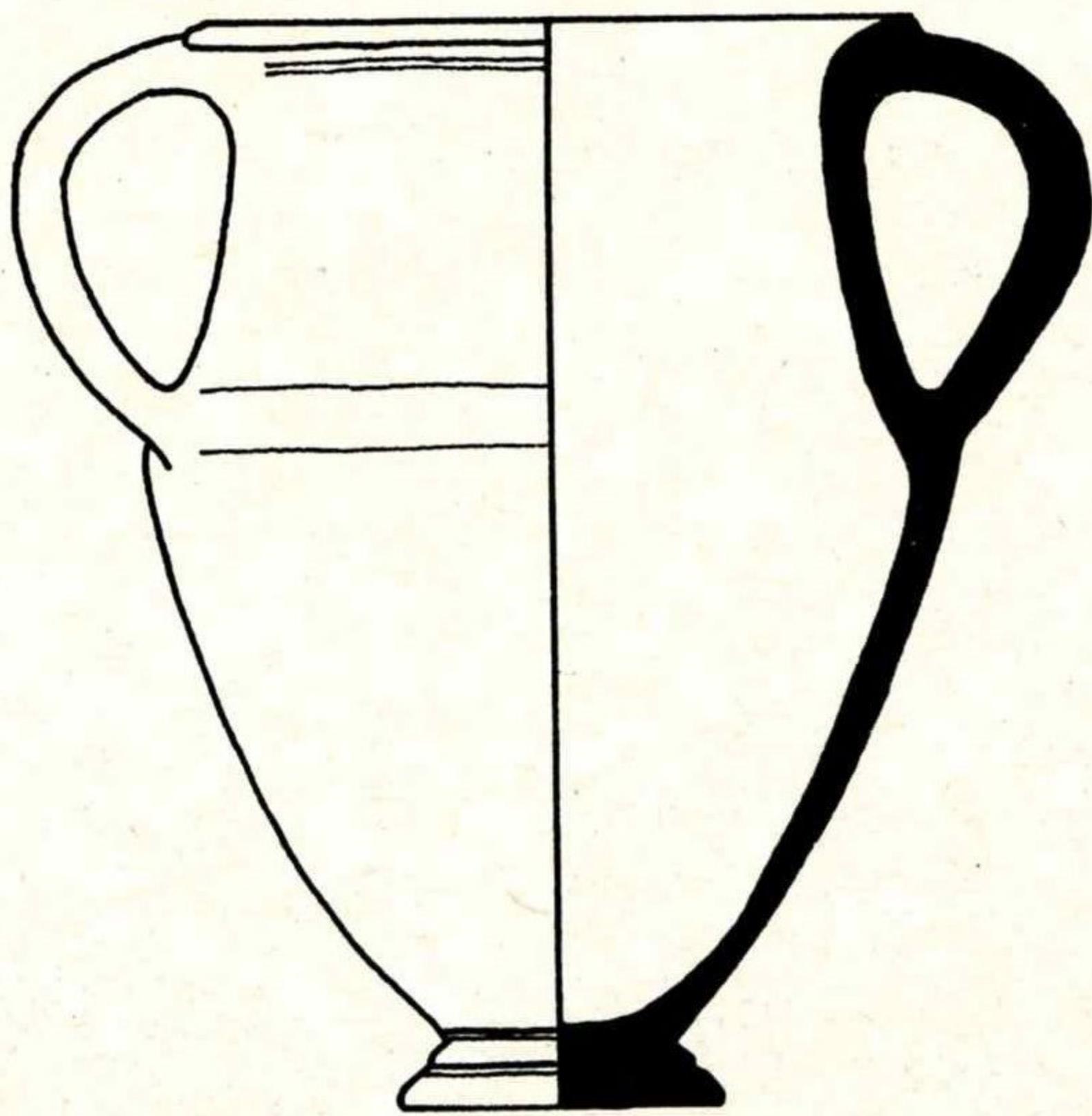
У овоме тренутку, имајући на уму облике организованости насеобина у римском периоду, можемо претпоставити да се у овоме случају ради о остацима једног већег пољопривредног имања типа *Villae Rusticae*, имања снажних појединача чије су ратничке заслуге најчешће доносиле и значајан економски просперитет.

*

Последње насеље у Слатини потиче из VI века наше ере. О њему најмање зnamо а његово постојање сведоче само фрагменти керамичких посуда чије су стилске особине карактеристичне за поменuto време. (Витрина 11)

Замирањем овога насеља престаје да се живи на простору Слатине. Те површине постају постепено њиве, хранитељице једног другог насеља које се нешто западније и северније развило након осам векова.

Д. Мадас - М. Брмболић

Екипа истраживача, сарадника и гостију са академиком проф. др Драгославом Срејовићем на завршетку археолошких ископавања

